

Стойка Олеся Ярославівна

кандидат педагогічних наук

доцент кафедри іноземних мов

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

ВИЩА ОСВІТА США ТА УКРАЇНИ: ВІДМІННІ ТА СПІЛЬНІ РИСИ

У статті порівнюються освітні системи США та України, розглядаються такі особливості їхнього функціонування як рівень централізації управління, типи закладів, зміст навчальних програм, фінансування вузів і студентів та ін. Відмінними рисами є високий рівень децентралізації американської вищої освіти, тоді як українська вища освіта характеризується високою централізацією управління. Наступні відмінні риси – це різні типи вищих навчальних закладів, відмінності в змісті навчальних програм, академічна мобільність студентів і викладачів. Спільним є використання кредитних одиниць в системі освіти обох країн, а також в рамках всеукраїнської реформи освіти перевірку якості підготовки випускників шкіл проводять у формі тестів множинного вибору, подібних американським тесту Академічних Здібностей (SAT) чи тесту для вступників до Американських Вузів (ACT). Результати цих тестів використовують в якості критеріїв для зарахування до вузів, а також для визначення джерела фінансування навчання студента.

Ключові слова: вища освіта, освітній простір, система освіти, навчальний заклад, досвід, спільні риси, університет.

Вступ. Інтеграція України в світовий освітній простір передбачає вивчення зарубіжного досвіду і впровадження найбільш цінних здобутків у вітчизняну систему освіти. Особливо це питання є актуальним сьогодні, коли в системі вищої освіти відбуваються трансформаційні процеси. В цьому плані цікавим, на нашу думку, є американський досвід, оскільки в системі вищої освіти США впродовж останніх десятиріч відбуваються суттєві інституційні перетворення, які варті уваги а також певні риси які можуть бути використанні в освітньому просторі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти функціонування американської вищої школи досліджувалися вітчизняними вченими: О. Зіноватна, Т. Олендр, О. Коваленко та інші. Водночас, в американській науковій літературі існує низка різних точок зору про характер і наслідки трансформаційних процесів у вищих навчальних закладах США [5; 6; 7].

Метою статті розглянути основні відмінні та спільні риси системи освіти США та України, охарактеризувати позитивні особливості американського досвіду, що обумовить можливості використання прогресивних ідей у вітчизняному освітньому просторі.

Виклад основного матеріалу. Для порівняння освітніх систем України і США розглянемо такі особливості їхнього функціонування як рівень централізації управління, типи закладів, зміст навчальних програм, фінансування вузів і студентів та ін.

Діючу в Україні систему управління вищою освітою відрізняє високий рівень централізації. Діяльність усіх вищих навчальних закладів регламентована єдиними принципами, нормами, стандартами, програмами. Така система управління вищою школою була визначна першою освітньою реформою, що відбувалася у 1992-1995 роках минулого століття. До здобутків цього періоду слід віднести розробку і затвердження Державної програми «Освіта. Україна XXI століття», яка й нині реалізується в основних своїх складових.

Систему вищої освіти США характеризує великий ступінь децентралізації. По суті, кожен штат має власну систему вищої освіти, що відрізняється своїми особливостями. Управління системою вищої освіти здійснюється на рівні штатів через такі виконавчі державні структури, як Рада управління чи Рада координації. Функції їх відрізняються в різних штатах, однак загальним є підтримка стандартів вищої освіти на належному рівні через систему акредитації, а також фінансування державних вищих навчальних закладів і фінансовий

контроль їх діяльності.

В Україні в умовах централізованого управління системою освіти реформи вищої школи, як правило, проводяться з ініціативи «зверху» і носять характер одноразової кампанії. Проведення реформ в централізованій системі управління освітою має низку недоліків, однак не можна не згадати й деякі переваги – їх ретельна підготовка (теоретичне дослідження проблеми, проведення експериментів, використання кращого, вже перевіреного досвіду), та ін.

Наступна відмінна риса функціонування систем вищої освіти України і США – це різні типи вищих навчальних закладів. В Україні на сьогодні діють такі: університет (класичний і профільний: технічний, технологічний, економічний, педагогічний, медичний, аграрний та ін.), академія, інститут, консерваторія, коледж, технікум, училище. Найпоширенішими вищими навчальними закладами США є університети, коледжі та спеціалізовані інститути.

В українській системі вищої освіти традиційними вважаються денна, вечірня й заочна форми навчання у ВНЗ. Меншою популярністю користується екстернатна і нерозробленою ще залишається дистанційна форма навчання. Дистанційне навчання є найбільш затребуваною формою навчання у США, яке характеризується невисокою вартістю і в той же час доступністю та комфортністю освітнього середовища, професійною спрямованістю змісту навчальних предметів, з одного боку, та їх загальноосвітньою цінністю, з іншого, і т. д.

На сьогодні у вищій школі США також запроваджені й інші форми навчання – «університет без стін», «навчання на базі досвіду», кооперована освіта та ін. Навчання в «університеті без стін» будується на принципі участі студента в розробці власних навчальних програм і використанні різноманітних і, навіть, ексклюзивних засобів, форм і методів навчання як у навчальному закладі, так і за його межами.

Проаналізуємо відмінності в змісті навчальних програм вищої школи України та США.

Вітчизняні заклади вищої освіти в частині розробки навчальних програм керуються прийнятим у 2001 році «Комплексом нормативних документів для розробки складових системи стандартів вищої освіти». Даним документом регламентуються вимоги до освіти і професійної підготовки фахівців у ВНЗ, що обумовлені ідеями і принципами ступеневої освіти в Україні. Так, вітчизняний стандарт на підготовку фахівців різних спеціальностей встановлює, що навчальний план підготовки бакалавра містить чотири цикли дисциплін: 1)

гуманітарної та соціально-економічної підготовки; 2) природничо-наукової (фундаментальної підготовки); 3) професійної та практичної (професійно-спрямованої) підготовки; 4) вибіркові навчальні дисципліни. При цьому кількість навчальних дисциплін, їх перелік і розподіл за семестрами є фіксованими.

В американських університетах навчальні дисципліни здебільшого згруповано у чотири блоки, аналогічні прийняті нині в Україні, однак визначальною відмінністю навчання у вузах США є надання студентам можливості самостійно скласти свій навчальний план і відвідувати навчальні курси за власним вибором. З цією метою ВНЗ пропонують щорічні спеціальні каталоги з переліком навчальних програм підготовки бакалаврів, магістрів та докторів наук за різними спеціальностями, що містять назви навчальних дисциплін (і короткий опис їх змісту), а також перелік дисциплін, обов'язкових для отримання диплома певного освітнього рівня [4].

Заслуговують на увагу також й інші найбільш значимі тенденції функціонування вищої школи США, які суттєво її відрізняють від української.

Американська вища школа вирізняється збалансуванням пропорцій випуску фахівців різних професій та галузей знань. Так, у країнах, що розвиваються значною мірою переважають гуманітарні факультети, що пов'язано як з тим, що на них витрачається менше коштів, ніж на технічні та медичні, так і з орієнтацією на них місцевої еліти (диплому юриста або журналіста віддається перевага у порівнянні з дипломом інженера та лікаря). У розвинутих країнах існує певний дефіцит дослідницьких кадрів та висококваліфікованих інженерів. В Україні існуючі диспропорції у сфері вищої освіти пов'язані з недостатньою пристосованістю цієї сфери до потреб економіки, невизначеністю таких потреб на етапі її структурної перебудови. Отже, ідеального стану у вирішенні проблеми не існує у жодній країні.

Підготовка та перепідготовка кадрів на базі традиційної вищої освіти нерідко не задовольняє потреби надсучасних виробництв, тому корпорації, фірми а також професійні асоціації США створюють власні центри для підвищення кваліфікації дипломованих спеціалістів (в Україні така практика не є поширеною). На їх діяльність фірми, що мають виробництво високого технологічного рівня, асигнують до 10% від загального фонду заробітної плати. Кращі центри мають новітню матеріально-технічну базу та висококваліфікованих викладачів. Велика увага приділяється використанню сучасних методик навчання: рольових ігор, соціально-психологічних тренінгів, методів мозкового штурму та ін.

Особливої уваги заслуговує інструментарій кредитних одиниць як засіб інституційних перетворень у вищій школі США. У Сполучених Штатах кредитні одиниці застосовуються як кількісна підтримка в процесі прийняття великої кількості управлінських рішень у вузі. Навіть побіжний і далеко неповний перелік галузей інституційного управління, де знаходять своє застосування кредитні одиниці, дозволяє стверджувати про універсальність цього засобу: вибір студентами власних навчальних траєкторій з оцінкою їхньої трудомісткості, розрахунок навчального навантаження викладачів, оплата освітніх послуг, академічна мобільність студентів і викладачів, багаторівневість системи вищої освіти, контроль якості навчання та ін.

Підтримка Україною Болонського процесу (до цього процесу наша країна долучилася 1999 р., а активізувався він лише з 2003 р.) природно зорієнтувала вітчизняну систему вищої освіти на застосування Європейської системи перенесення кредитів. Однак варто відзначити, що історія розробки і впровадження кредитних одиниць у Європейському освітньому просторі налічує кілька десятиліть, в той час, коли в США система кредитних

годин має більш ніж вікову історію активного використання в освітній практиці і до цих пір доводить свою практичну значущість.

Наступною специфічною рисою функціонування системи вищої освіти в Україні і США є форма власності вищого навчального закладу. Згідно з Законом України «Про вищу освіту», в Україні можуть функціонувати вищі навчальні заклади державної, комунальної, приватної форм власності [2].

Одним з аспектів регулювання державою вищої школи виступає рівень фінансування. У нашій країні, як визначено Законом України «Про вищу освіту», фінансування вищих навчальних закладів державної форми власності здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, а вищих закладів освіти приватної форми власності – за рахунок коштів їх власників.

У США роль федерального міністерства освіти у більшості випадків полягає у фінансуванні вищих закладів освіти шляхом надання стипендій на навчання для студентів і грантів на наукові дослідження. Фінансування вищої школи в США здійснюється як федеральним урядом (фінансова допомога студентам через гранти на навчання, довгострокові кредити на навчання, програми надання роботи під час навчання, гранти на дослідження і розвиток), так і керівництвом штатів (для державних вищих навчальних закладів – через пряме фінансування, гранти на дослідження і фінансову допомогу студентам, для приватних – тільки через фінансову допомогу студентам, гранти на дослідження).

Як відомо, в Україні для студентів, які навчаються за державним замовленням, навчання безкоштовне. Крім того, при успішному навчанні виплачується щомісячна стипендія за рахунок держави. Проте громадяни мають право навчатися за власні кошти та кошти роботодавців, спонсорів тощо. Можливе кредитування оплати за навчання. Державний цільовий пільговий кредит на здобуття вищої освіти можуть отримати молоді громадяни України віком від 14 до 35 років, які успішно склали вступні іспити або навчаються на будь-якому курсі вузу. Система погашення та відсоткова ставка за державним кредитом: сума кредиту повертається із сплатою 3% річних протягом 15 років починаючи з дванадцятого місяця після закінчення навчання у вищому навчальному закладі до Державного бюджету України з виплатою щороку однієї п'ятнадцятої частини загальної суми одержаного кредиту та відсотків за користування ним [3]. Отримати вказаний кредит майже нереально, тому що основним його споживачем є пільговий контингент населення, та й знають про його існування одиниці. А з Держбюджету кожного року виділяється чимала сума грошей, яка розподіляється між вищими навчальними закладами, для реалізації цієї програми. Та й ВНЗ, які повинні надавати інформацію про існування такого кредиту, замовчують.

На відміну від України, у США не існує єдиної системи прийому до ВНЗ. Залежно від рангу вузу, його місця розташування та інших умов набір до вузів здійснюється в широкому діапазоні умов прийому – від відсутності конкурсу взагалі до самих жорстких критеріїв відбору.

Підвищення якості підготовки фахівців на думку багатьох педагогів вищої школи вимагає ретельного відбору абітурієнтів та здійснення цілеспрямованих заходів з управління навчальною діяльністю, вихованню в студентів прагнення до високого рівня професіоналізму і відповідальності за якість своєї підготовки. У першу чергу, слід приділити більше уваги посиленню індивідуального підходу при діагностиці готовності абітурієнтів до навчання у вузі. Зокрема, пропонується використовувати прогноз успішності навчальної діяльності студентів.

В умовах застосування нової методики прийому до ВНЗ в рамках всеукраїнської реформи освіти перевірку якості підготовки випускників шкіл проводять у формі тестів множинного вибору, подібних американським тесту Академічних Здібностей (SAT) чи тесту для вступників до Американських Вузів (ACT). Результати цих тестів використовують в якості критеріїв для зарахування до вузів, а також для визначення джерела фінансування навчання студента.

Відмінною особливістю американської вищої освіти, яка поки що не є притаманною для України, є академічна мобільність студентів та викладачів. Якщо в минулі десятиліття у США переважала «вертикальна» мобільність студентів, найчастіше, з 2-річних коледжів в 4-річні, то зараз отримала розвиток «горизонтальна» мобільність, тобто рух студентів з одного коледжу або університету в інший на тому ж освітньому рівні. Багато

студентів одночасно вчать у двох і більше навчальних закладах. Для забезпечення такої можливості вищими навчальними закладами США використовується блочний трансфер кредитів (присвоєння блоку академічних кредитів студенту, який успішно завершив кілька навчальних курсів або отримав сертифікат чи диплом).

Таким чином, вищевикладене дозволяє зробити такі **висновки**. По-перше, за роки, що пройшли з моменту проголошення суверенітету, задачі, поставлені в Державній національній програмі «Освіта», виконано, а принципи, сформульовані в Законі України «Про вищу освіту», реалізуються, що свідчить про втілення в життя обраного курсу інтеграції у світову систему. По-друге, порівняльна характеристика виявила збіг певних особливостей функціонування вітчизняної і системи вищої освіти США, що говорить про високі темпи інтеграції національної освітньої системи у світову.

Список використаної літератури

1. Зіноватна О. М. Вища освіта у США: навчальний компонент у магістерських програмах різного типу / О. М. Зіноватна // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2009. – №163. – С. 82 – 86.
2. Коваленко О. Ю. Структура системи освіти США / О. Ю.Коваленко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. Зб. наук. праць. – 2009. – №9. – С. 172 – 177.
3. Олендр Т. М. Програми підготовки студентів природничих спеціальностей, що здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра у США й Україні: порівняльний аспект / Т. М. Олендр // Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки», Вип. 147. – 2012. – С. 32 – 38.
4. Шаран Р. Етапи розвитку дистанційної освіти у США / Р. Шаран // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011. – №2. – С. 34 – 42.
5. Duderstadt J. J. A University for the 21st Century / J. J. Duderstadt. – Ann Arbor, MI: Univ. of Michigan press, 2000. – 358 p.
6. Renner R. Higher Ed. Inc.: The rise of the For-Profit University / R. Renner // The Journal of Higher Education. – 2003. – 74 (1). – P.108 – 111.
7. Smith V. New Dimensions for General Education / V. Smith // Higher Learning in America, 1980-2000 / Ed. by Levine A. – Baltimore: John Hopkins Univ. Press, 1994. – 244 p.

Стаття надійшла до редакції 17.04.2017 р.

Стойка Олеся

кандидат педагогических наук
доцент кафедры иностранных языков
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», г.Ужгород, Украина

ВЫСШЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ США И УКРАИНЫ: ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ И ОБЩИЕ ЧЕРТЫ

В статье сравниваются образовательные системы США и Украины, рассматриваются такие особенности их функционирования как уровень централизации управления, типы заведений, содержание учебных программ, финансирование вузов и студентов и др. Отличительными чертами являются высокий уровень децентрализации американского высшего образования, тогда как украинское высшее образование характеризуется высокой централизацией управления. Следующие отличительные черты - это разные типы высших учебных заведений, различия в содержании учебных программ, академическая мобильность студентов и преподавателей. Общим является использование кредитных единиц в системе образования обеих стран, а также в рамках всеукраинской реформы образования проверку качества подготовки выпускников школ проводятся в форме тестов множественного выбора, подобных американским тестам академических способностей (SAT) или теста для поступающих в Американские ВУЗы (ACT). Результаты этих тестов используют в качестве критериев для зачисления в вузы, а также для определения источника финансирования обучения студента.

Ключевые слова: высшее образование, образовательное пространство, система образования, учебное заведение, опыт, общие черты, университет.

Stoyka Olesya

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D.
Department of Foreign Languages
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

HIGHER EDUCATION OF THE USA AND UKRAINE: DISTINCT AND COMMON FEATURES

In the article the education systems of the United States and Ukraine are being compared and the peculiarities of their functioning, types of higher educational establishments, curriculum content, funding of the educational establishments and students are being reviewed. The distinct feature is the high level of decentralization of American higher education, while Ukrainian one has highly centralized management. In Ukraine today there are following:

university (conventional and specialized, technical, technological, economic, educational, medical, agricultural, etc.), academy, institute, conservatory, college, technical school. The most common US higher education institutions are universities, colleges and specialized institutes. The traditional forms of learning in Ukraine are day-time, evening and extramural ones, while less popular and still undeveloped is distance learning. On the contrary distance learning is the most popular form of education in the US, which is characterized by low cost and at the same time accessibility and convenient educational environment, professional orientation of the subjects, their general value and so on. Today the other forms of training are implemented in the USA such as “university without walls”, “experience based learning”, cooperative education and others. The common feature is the use of credit units in the education system of both of the countries, as well as within the national education reform, school graduates are examined in the form of multiple choice tests like the American academic ability test (SAT) or the test for admission to American universities (ACT). The results of these tests are used as criteria for admission to universities and to identify the sources of students learning funding.

Key words: higher education, educational space, education system, educational establishment, experience, common features, university.